

7. Хараман Н.О. Мовний образ автора у «Щоденнику» О. Довженка : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2015. 23 с.

8. Шумбар О.О. Колористична лексика в ідіостилі О. Довженка: семантичний і стилістичний аспекти. *Література та культура Полісся. Серія «Філологічні науки»*. 2014. Вип. 77. С. 185–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2014_77_25.

9. Ясинецька О.А. Перекладознавчий аналіз стилістичних явищ у прийомі порівняння (на матеріалі кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна» та її англomовного перекладу А. Біленка). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2014. № 1102. Вип. 77. С. 204–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKHiPG_2014_1102_77_34.

УДК 81`23:305

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.11>

МОВНА АСИМЕТРІЯ І СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ В КОНФЛІКТІ МІЖ ОСОБАМИ РІЗНОЇ СТАТІ

LANGUAGE ASYMMETRY AND STEREOTYPIZATION IN CONFLICT BETWEEN DIFFERENT PERSONS

Кекало Ю.В.,

orcid.org/ 0000-0001-7039-6918

аспірант кафедри української мови

Криворізького державного педагогічного університету

Стаття присвячена аналізу мовної асиметрії та стереотипізації чоловічого та жіночого мовлення в конфліктному спілкуванні. Проаналізовано поняття «стереотип», «гендерний стереотип», «мовна асиметрія». Узагальнено класифікацію гендерних стереотипів, які склалися в суспільстві. Проаналізовано провідні думки науковців з психології, соціології й мовознавства. Більш детально досліджено наукові праці з україністики. Говоримо, що гендерний стереотип як об'єкт наукового розгляду донедавна не перебував у площині мовознавства. Проте з початком становлення лінгвістичної гендерології в Україні все активніше розробляється поняттєвий апарат нового розділу, до якого входить і зміст поняття «гендерний стереотип».

Наголошено, що в суспільстві є проблема асиметричності культурних концептів «чоловік» і «жінка». Проте не всі дотримуються такої думки. З огляду на українську ментальність проблема щодо асиметричності в українській культурі є неоднозначною. Саме тому треба зосередити свою увагу на українських текстах, де представлені гендерні конфлікти. Не можна стверджувати про асиметричність і стереотипізацію гендерних конфліктів, проте мовлення чоловіків та жінок має певні особливості, які спираються на стереотипи в суспільстві.

Стверджуємо, що гендерні усталені ставлення та образи треба досліджувати з позиції міжособистісного конфлікту, учасниками якого є чоловік та жінка.

Досліджено три рівні мови (лексико-семантичний, морфологічний та синтаксичний), на яких репрезентуються гендерні мовні стереотипи в мовленні обох статей. Зафіксовано, що найбільш продуктивним є лексико-семантичний рівень, де чоловік і жінка однаково схильні до образ у бік свого опонента. Проте такі образи різняться за оцінною характеристикою. Морфологічний рівень виявляє менше мовних маркерів, проте аналіз ілюстративного матеріалу показав, що опоненти залежно від характеру конфлікту використовують займенники 2-ої особи однини та множини, які засвідчують позитивне чи негативне ставлення до мовця. Синтаксичний рівень виявляє емоційність та експресивність, які виражаються повторами речень, перепитуванням, а також застосуванням окличних речень. Здебільшого до такої емоційності схильні жінки. Чоловіки ж використовують короткі, незакінчені, обірвані речення.

Ключові слова: гендер, стереотип, гендерний стереотип, гендерний конфлікт, асиметрія, мовний сексизм.

The article is devoted to the analysis of linguistic asymmetry and stereotyping of male and female speech in conflict communication. To begin with, the concepts of "stereotype", "gender stereotype", "linguistic asymmetry" are analyzed. The classification of gender stereotypes in society is generalized. Leading opinions of scientists in psychology, sociology and linguistics are analyzed. Scientific works on Ukrainian studies are studied in more detail. We say that the gender stereotype as an object of scientific consideration has not been in the field of linguistics until recently. However, with the beginning of the establishment of linguistic gender in Ukraine, the conceptual apparatus of a new section, which includes the content of the concept of "gender stereotype", is increasingly being developed.

It is emphasized that in society there is a problem of asymmetry of cultural concepts of man and woman. However, not everyone agrees. Given the Ukrainian mentality, the problem of asymmetry in Ukrainian culture is ambiguous. Therefore, we should focus our attention on the Ukrainian texts, which present gender conflicts. The asymmetry and stereotyping of gender conflicts cannot be argued, but the language of men and women has certain peculiarities that are based on stereotypes in society.

We argue that gender-based attitudes and images should be explored from the standpoint of interpersonal conflict, involving both man and woman.

Three levels of language (lexico-semantic, morphological, and syntactic) are explored, which represent gender linguistic stereotypes in the speech of both sexes. It is stated that the most productive is the lexical-semantic level, where a man and a woman are equally inclined towards the image towards their opponent. However, such images differ in their evaluation characteristics. The morphological level is less pronounced in language markers, but analysis of the illustrative material showed that, depending on the nature of the conflict, opponents use the singular and plural 2 nouns, which indicate a positive or negative attitude towards the speaker. The syntactic level expresses emotionality and expressiveness, which are expressed by repetition of sentences, interrogation, as well as the use of exclamation points. For the most part, women are prone to such emotionality. Men use short, unfinished sentences.

Key words: gender, stereotype, gender stereotype, gender conflict, asymmetry, linguistic sexism.

Постановка проблеми. Донедавна у процесі вивчення комунікативної поведінки осіб науковці не надавали важливого значення гендерному факторові, який є одним із центральних пріоритетів для виявлення соціальної ідентичності мовця. Люди живуть із сталими уявленнями про предмети, події, явища, факти, процеси. Ці розуміння проходять певний історичний період, закріплюючись у свідомості суб'єктів. У такий спосіб виникають суспільні стереотипи. Вони полегшують соціалізацію людини у світі. Процес зародження та становлення стереотипу називають стереотипізацією, яка слугує механізмом взаємодії між людьми. Це стосується й гендерних норм. Попри значущість гендеру, актуальним усе ще є питання стереотипізації комунікативної поведінки осіб у конфлікті із позиції гендерного параметра. Дослідники оминають увагою ракурс особистості суб'єкта, моделі мовного контакту, а також вплив соціальних, психологічних, когнітивних, прагматичних складників на взаємодію чоловіків і жінок у конфліктах різних типів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початок інституціоналізації гендерних досліджень датується сер. ХХ ст. Після низки пошуків у сфері статевої ідентичності психолог Р. Столлер увів до наукового обігу поняття «гендер». Його науковець визначив як соціальні вияви приналежності до статі, соціальну стать [13]. Сьогодні це поняття трактують як змодельовану суспільством та підтримувану соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя і способу мислення, відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями у процесі соціалізації, що визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття та фіксує уявлення про жінку чи чоловіка залежно від їхньої статі [7, с. 12].

Стереотип розглядають у різних наукових сферах. Цю проблему порушують у соціології (О. Вілкова, М. Ворона, В. Ліппман та ін.), психології (В. Абраменкова, О. Кікінежді, М. Ткалич та ін.), лінгвістиці (А. Архангельська, О. Бессонова, О. Селіванова, Л. Ставицька та ін.).

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – проаналізувати вплив гендерних стереотипів на мовну поведінку чоловіків і жінок у конфліктному спілкуванні.

Задля досягнення поставленої мети зосередимося на розв'язанні таких завдань: 1) розкрити сутність понять «гендерний стереотип», «мовна асиметрія»; 2) проаналізувати вплив стереотипізації на мовну поведінку чоловіка й жінки в конфлікті; 3) виявити мовні засоби чоловічого та жіночого мовлення в гендерному конфлікті.

Виклад основного матеріалу. Загалом такі поняття, як «стереотип», «стереотипізація», «соціальний стереотип», виникли у соціологічній теорії. У межах останнього стереотипу розпізнають і гендерний стереотип, істотною ознакою якого є уявлення про характер, норми поведінки чоловіка та жінки в суспільстві. В. Ліппман стверджує, що люди отримують певні уявлення про предмети ще до того, як безпосередньо стикаються з ними. І саме ці уявлення керують процесом сприйняття [5, с. 104].

Дослідники, узагальнивши визнані науковою спільнотою класифікації, виокремлюють такі типи гендерних стереотипів:

1) стереотипи маскуліності-фемінності, що є нормативними уявленнями про соматичні, психічні, поведінкові властивості, які характерні для чоловіків і жінок. У наявних стереотипах чоловіки компетентні, домінантні, агресивні, самовпевнені, схильні міркувати логічно, здатні керувати своїми почуттями. Жінки більш пасивні, залежні, емоційні, турботливі й ніжні;

2) стереотипи професійної діяльності чоловіків і жінок. Традиційною для жінок вважається діяльність обслуговуюча, виконавча, а для чоловіків характерна діяльність інструментальна, творча, організаторська, керівна;

3) стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей відповідно до статі. Сутність стереотипів цієї групи відображає уявлення про розподіл ролей згідно зі статтю. Чоловік прагне до побудови кар'єри, професійного успіху, жінка хоче вийти заміж і мати дітей, господарювати;

4) стереотипи зовнішності чоловіків і жінок. Вони стосуються нормативних приписів щодо

зовнішнього вигляду за гендерною ознакою та критеріїв привабливості [11, с. 48–49].

У лінгвістиці поняття «стереотип» було запозичене саме із соціології. Воно активізувалося в соціолінгвістиці. Спочатку його розглядали у взаємозв'язку з культурною сферою. Зокрема, О. Селіванова, досліджуючи етнокультурні компетенції, згадує про культурні стереотипи, подає власне визначення явища, зазначає, що це елементарні психічні утворення, а також детермінована соціумом і культурою, впорядкована та фіксована структура свідомості, фрагмент картини світу, що уособлює результат пізнання дійсності індивідами та є схематизованою, спрощеною і стандартною ознакою, матрицею предмета, події, явища [8, с. 287].

Гендерні стереотипи реалізуються засобами мови, тому логічно, що лінгвістична теорія почала активно досліджувати цей соціальний феномен. Все частіше розглядаються проблеми стереотипізації мови та її вплив на мовну особистість. У зв'язку з цим виникають гендерно марковані структури на різних рівнях мови.

А. Кириліна в монографії «Гендер: лінгвістичні аспекти» (1999 р.) наголошує, що гендерний стереотип є окремим видом стереотипу і виявляє всі його властивості; це культурно і соціально зумовлені судження про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей і їх відображення в мові. Гендерна стереотипізація фіксується в мові, вона тісно пов'язана з вираженням оцінки і впливає на формування очікувань від представників тієї чи тієї статі певного типу поведінки [3]. Мовознавиця доходить висновку, що гендерні стереотипи загалом зумовлені андроцентричністю (практика, свідомо або несвідомо, що розміщує чоловічу особу або чоловічу точку зору в центрі погляду на світ, його культуру та історію) соціальних відносин.

В україністиці спочатку не виділяли гендерний стереотип як окремий предмет дослідження, проте такі науковці, як О. Бессонова, А. Мартинюк, Л. Ставицька, Т. Сукаленко, А. Шиліна, у своїх наукових працях звертали увагу на маркованість мови та диференційні ознаки чоловічого та жіночого мовлення. Зокрема, А. Шиліна у своєму дослідженні відображає проблему асиметричності культурних концептів «чоловік» та «жінка». Це пов'язано з тим, що традиційна картина світу людини становить картину світу чоловіка. Існує переважання чоловічої перспективи, яка є своєрідним еталоном звичайного менталітету народів [12, с. 6]. О. Бессонова говорить, що гендерний підхід дозволяє розглядати структури мови

в контексті різниці між чоловіками і жінками, що особливо яскраво виражена в ряді концептів, які входять до складу оцінного тезауруса мовного співтовариства. Базовими гендерними концептами є концепти «чоловіче» і «жіноче», що розглядаються як поняття, у яких відбивається чинний суспільний устрій, соціальні ролі та стереотипи статей. Такі поняття змінюються під час розвитку суспільства. Динамічні властивості цих концептів дозволяють змодельовати їх в контексті наявної в суспільстві гендерної асиметрії і визначити ступінь андроцентричності мови, оскільки мовлення, яке розуміється широко як комунікація, закріплює і відтворює в культурі різницю між статями, зокрема і їхнє дискримінаційне розрізнення – сексизм. Явище сексизму в мові віддзеркалюється у гендерній оцінці [2, с. 15].

Вважають, що мовний сексизм – це вияв у системі мови асиметрій, спрямованих проти жінок [9, с. 45]. За словами Н. Собецької, найпоширенішим прикладами мовного сексизму є гендерний стереотип, асиметрія у використанні паралельних висловів стосовно чоловіків і жінок, а також «невидимість» жінок у мові [10, с. 138]. Проте сьогодні спостерігаємо іншу тенденцію, адже утверджується фемінізація мови. Однак не всі підтримують ці процеси, зауважуючи, що носії мови, захопившись процесом нового, вільного від будь-яких обмежень фемінного мовотворення, часто демонструють відсутність належних знань про мову, мовної інтуїції, мовного смаку, мовної культури [1, с. 29].

Однак такі мовознавці, як Т. Космеда, Л. Саліонович, О. Халіман та Т. Осіпова, в колективній монографії «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика» (2014) вказують на концептуальну базу дослідження в лінгвогендерології з огляду на українську ментальність. Дослідники стверджують, що думки щодо андроцентричності мови для української культури є неоднозначними. Вони говорять, що серед східних слов'ян образ жінки дуже шанували, тому у свідомості українців цей факт закарбувався як одна із характерних рис їхнього менталітету. Думка про сприйняття жінки крізь призму констант чоловічої свідомості може бути хибною. Зокрема, Т. Космеда наголосила на тому, що «національна гендерологія повинна орієнтуватися на власні реалії і традиції» [4, с. 112]. Тому, за її словами, слід виокремити окремий розділ науки про мову, який мав би назву «Гендерна лінгвоконцептологія», де проводилися б дослідження ментальної репрезентації гендерної поведінки та гендерно маркованої лексики [4, с. 112].

Повертаючись до тлумачення змісту поняття гендерного стереотипу, варто зазначити, що його трактують як історично зумовлене, мінімізоване, типізоване і структуроване у вигляді фрейму в колективній свідомості певного лінгвокультурного соціуму уявлення про фізіологічні, емотивні, психічні, психологічні та соціокультурні атрибути, що є властивими/невластивими індивіду, якого соціум категоризує як чоловіка або жінку. Еталон трактують як уявлення про атрибути, що є бажаними/небажаними для цього індивіда [6, с. 9].

Вважаємо, що про гендерні усталені ставлення й образи також треба говорити з позиції вияву в міжособистісному конфлікті, учасниками якого є чоловіки та / або жінки. Гендерні мовні стереотипи в конфліктному спілкуванні репрезентуються на трьох рівнях:

- 1) лексико-семантичному;
- 2) морфологічному;
- 3) синтаксичному.

На нашу думку, не можна стверджувати про стереотипізацію конфліктів між чоловіком і жінкою, проте мовлення опонентів різної статі має певні особливості, які спираються на гендерні стереотипи в суспільстві.

1. Лексико-семантичний рівень є найбільш продуктивним. На цьому рівні жінки частіше вдаються до лексики з гіперболізованою конотацією, а також вони є ініціаторами конфліктів, особливо побутових, на відміну від чоловіків, які, навпаки, намагаються залагодити ситуацію й конфлікт мирним шляхом. Представники чоловічої статі частіше вдаються до використання нецензурної, вульгарної та стилістично зниженої лексики.

Фіксуємо, що чоловіки й жінки в конфліктному спілкуванні однаково схильні до образ у бік свого опонента. Проте ці образи різняться за своєю оцінною характеристикою: чоловіки часто вказують на надмірну балакучість жінки (*базікало*), розумову обмеженість (*дурна*, *дурена*, *глупа*), схильність до обману (*брехло*). Вони вдаються до характеристики зовнішності з урахуванням віку (*стара*), говорять про злість та підлість (*гадюка*, *мегера*, *зміюка*, *стерво*). Дуже часто чоловіки вдаються до найменувань жінок зоонаменами (*корова*, *коза*, *вівця*, *кобила*), говорять про їхню аморальність (*курва*, *повія*, *лярва*). Також було зафіксовано, що чоловіки звертаються до бісівської інвективи (*дідько*, *чорт*).

Попри те, що для жінок є не властивою вульгарна лексика, у конфлікті, за нашими спостереженнями, вони є більш активні в застосуванні образливих слів на адресу чоловіків. Найчастіше образи стосуються схильності до негідних вчин-

ків (*мерзотник*, *падлюка*, *паскуда*, *паскудник*, *падло*, *скотина*, *сволота*), неосвіченості (*дурень*, *дебіл*, *кретин*, *чума*, *ідіот*, *засранець*), соціального рівня (*селюк*, *чмо*, *невдаха*, *фраєр*, *голото*), схильності до обману (*брехайло*, *брехун*, *брехло*), зухвалості (*бидло*, *покидьок*, *хам*, *хамло*).

Наводимо кілька уривків для прикладу:

– *Чи ти дурна?* – кричав Гоцик. *Од люті – щелети ходором.*

– *Не треба...*

– *Де тебе носило? А зателефонувати?.. Мені чи Макару?.. Кеби не вистачило? А якби...*

– *Досить, голото...Я відсилала СМС...*

– *Чи ти дурна? Чи тобі на нас... – аж замахнувся.*

Плюнув, дверима грюкнув – на веранду [4, с. 48–49].

У наведеному уривку спостерігаємо конфлікт між знайомими, причиною якого стало хвилювання хлопця через дівчину, яка повернулася дуже пізно. У зв'язку з цим хлопець вживає образи, які вказують на розумову обмеженість, ніби у дівчини не вистачило розуму попередити про своє запізнення. Наведемо ще один приклад:

– *Слухай-но, чмо. Я зараз тобі таке зроблю, що лікарі відмовляться навіть дивитися на тебе, не те що лікувати, так їм буде страшно (жінка).*

<...>

– *А ну, встала корова й пересіла, геть від мільйонера* [5, с. 58].

Як бачимо, у змодельованому конфлікті образи використовуються з обох боків. Жінка називає чоловіка *чмо*, виражаючи свою огиду до чоловіка. Проте у відповідь теж пролунала образа щодо жінки, яка має значення незграбної, товстої або нерозумної жінки.

Або:

– *От свиня криворука, будеш сам шмотки стірати (Оля).*

– *Чуєш ти, щас підеш і сама все постіраєш. Зрозуміла? – чоловік кидає в обличчя забруднену футболку* [8].

У цьому випадку жінка вказує на неохайність та незграбність чоловіка.

2. Морфологічний рівень виявляє менше мовних маркерів, проте цей рівень характеризується використанням займенників 2-ї особи однини та множини і дієслівних форм 2-ї особи однини та множини, вибір яких має під собою тактичні основи, а також частим використанням часток та вигуків. Було зафіксовано, що чоловіки часто використовують дієслівні форми наказового та умовного способів, виражаючи своє домінування над жінкою. Наприклад:

– Чого ти очі приховала від мене? **Дивись** на мене і **говори** правду.

– Я не хочу, того що ти познакомив Наталю з Юрою, я на тебе даже не хочу дивитись (Тетяна, 24 роки, безробітна) [7, ефір від 01.10.17].

Як бачимо з уривку, чоловік вживає дієслова наказового способу недоконаного виду, які спрямовані на досягнення результату. У відповідь жінка використовує теж дієслівну форму з часткою *не*, яка вказує на відмову від виконання цього прохання.

3. На синтаксичному рівні виявляємо емоційність й експресивність, які здебільшого виражаються через повтор речення або частини речення, а також перепитування. Було помічено, що жінки дуже часто використовують питальні речення. Загалом вони застосовують питання-перепитування для додаткового пояснення або перевірки правильності сприйняття інформації. Наприклад:

– Ти чула, що він сказав? – у голосі Тита невідомо звідки з'являються грайливі нотки.

– Не чула, а що?

<...>

– Це через тебе, Астрід, – каже Тит.

– **Через мене?** (вона вдає чи справді не розуміє?)

– **Чому?** (вона кокетує? Але її погляд і голос анітрохи не кокетливі) [1, с. 45].

З цього уривку розуміємо, що дівчина в першому випадку перепитує, бо не чула попередньої інформації, тому для уточнення запитує, що саме казав хлопець. Удруге перепитування стосується перевірки правильності сприйняття (чи насправді через неї щось трапилось).

У гендерному конфліктному спілкуванні жінки перекладають провину на чоловіків, застосовуючи стверджувальні речення. Наприклад:

– Я тебе просила, я тебе благала: «не пускай мене, давай я нікуди не поїду, будемо тут жити, народжу дитинку». А ти сам мене відправив, тобі тільки гроші, гроші подавай. Добре було тут жити на мої євро. Так? **Це ти у всьому винен. Ти то все зробив. Який ти мужик після цього?** [3].

Або:

– Біта, я ж казала не говори так. **Накаркав** – от тобі і маєш. **Це ти у всьому винен.** Як нам тепер знайти вихід, як ми знайдемо вихід?! – кричить Вікі [9].

І в першому, і в другому випадку бачимо, що жінки звинувачують чоловіків у ситуації, що склалася. На нашу думку, це може бути виявом того, що чоловіки мають все ж таки домінуючу роль, тому за прийняття рішень мають відповідальність вони. А тому, коли ситуація виходить з-під контролю, жінки знімають із себе відповідальність і перекладають її на сильну стать.

Чоловіки ж застосовують короткі, незакінчені або спонукальні речення. Наприклад: – Я у Магди з Ігорем, ти ж знаєш, – відповіла вона, тамуючи роздратування від його невиправно грубої манери спілкування. – Пишу книгу. Я тобі говорила.

– Потрібна ти там! <...> **Давай додому!** [2, с. 34].

Або:

– Які ви, чоловіки, хитрі! Ніби ти підеш на будівництво чи мотатимешся за товаром, щоб продавати тут! Ти робитимеш за гроші те, що любиш! Писатимеш свої статті, виступатимеш на конференціях, організуватимеш літні школи. А я ходитиму з пузом! А потім пологи!

– Але ж одна дитина... колись усе одно треба... ти ж сама казала... [6, с. 29].

У змодельованому конфлікті спостерігаємо, що жінка емоційно висловлюється на ситуацію, застосовуючи окличні речення, натомість чоловік відповідає обірваними реченнями, які характеризують переривання, незавершення думки.

Висновки. Можна зробити висновок, що на сприйняття конфлікту обома статями та застосування ними окремих мовних засобів впливають гендерні стереотипи, які склалися в суспільстві. У такий спосіб відображається проблема асиметричності культурних концептів «чоловік» та «жінка». Це простежується у тому, що чоловіки стверджують своє домінування в застосуванні тих чи інших мовних засобів. Проте гендерні стереотипи переосмислюються суспільством, тому жінки можуть вживати ті ж мовні засоби, що й чоловіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архангельська А.М. До проблем словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиція і сучасність. *Мовознавство*. 2013. № 6. С. 27–40.
2. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспект : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 28 с.
3. Кирилина А.В. Гендерные исследования в зарубежной и российской лингвистике. *Общественные науки и современность*. 2000. № 4. С. 138–143.
4. Космеда Т.А., Карпенко М.А., Осіпова Т.Ф та ін. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика : колективна монографія. Харків ; Дрогобич : КОЛО, 2014.

5. Липпман У. Общественное мнение / пер. сангл. Т.В. Барчунова. Москва : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. 384 с.
6. Мартинюк А.П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англomовного публіцистичного дискурсу) : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 25 с.
7. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / за ред. М.М. Скорик. Київ : «К.І.С.», 2004. 12 с.
8. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
9. Ставицька Л.О. Гендер: мова, свідомість, комунікація : монографія. Київ : КММ, 2015. 440 с.
10. Собецька Н.В. Мовні стереотипи гендерної ідентичності. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9. Т. 2. С. 136–140.
11. Ткалич М.Г., Зінченко Т.П. Типологія гендерних стереотипів особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 47–52 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2013_2_11.
12. Шиліна А.Г. Лінгвогендерна інтерпретація лексичного та граматичного потенціалу наукового стилю сучасної російської мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Сімферополь, 2002. 18 с.
13. Stoller R. Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. New York: Science House, 1968. 383 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Андрухович С. Жінки їхніх чоловіків : оповідання. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. 160 с.
2. Вдовиченко Г.К. Пів яблука : роман. Київ : Нова-Друк, 2009. 234 с.
3. Гніздо горлиці : драматичний фільм. Україна – Італія, 2016.
4. Дашвар Люко. Райцентр. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. 272 с.
5. Денисенко Л. Корпорація ідіотів. Київ : Нора-Друк, 2012. 276 с. (Серія «День Європи»).
6. Кононенко Є. Російський сюжет : роман. Львів : «Кальварія», 2012. 128 с.
7. Один за всіх : ток-шоу. Канал СТБ. Ефір від 01.10.2017.
8. Скажене весілля : комедійний фільм. Україна, 2018.
9. Штольня : художній фільм. Україна, 2006.

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.12>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА «ГОРИЗОНТАЛЬНІ ПОВІТРЯНІ ТЕЧІЇ»: СКЛАДНИКИ ТА ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

LEXICAL-SEMANTIC GROUP “HORIZONTAL AIR FLOWS”: COMPONENTS AND THEIR FUNCTIONING

Кулібаба М.О.,

orcid.org/0000-0002-6572-6975

старший викладач кафедри мовної підготовки ЦПС

Одеської державної академії будівництва та архітектури,

аспірант кафедри української мови

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

У пропонованій статті схарактеризовано зафіксовані в сучасних тлумачних словниках лексеми, що номінують повітряні течії горизонтального напрямку. Акцентовано на тих лексемах, що активно вживаються в українській мові. Їх сформовано в лексико-семантичну групу «Горизонтальні повітряні течії». Вказана група є частиною мікрополя «Повітряні течії в атмосфері», до складу якого входить також лексико-семантична група «Кругові повітряні течії».

У семантиці лексем на позначення горизонтального руху повітря в лексикографічних працях актуалізовано такі ознаки: напрям, інтенсивність, тривалість, локалізація, температура, пора року, наявність або відсутність вологості та супутніх явищ чи опадів. Ядерний компонент аналізованої лексико-семантичної групи – *вітер* – активно функціонує в прогнозах погоди, які репрезентовано в ефірі радіостанції «Країна FM» (опрацьовано 200 записів прогнозів погоди).

Семи, котрі виражають напрям, інтенсивність, тривалість і закладені в назвах різновидів вітру, в прогнозах погоди реалізуються за допомогою слів-партнерів, зокрема прикметників. Це мотивується тим, що загальна назва *вітер*, залучувана для вираження руху повітряної течії, не передає необхідних семантичних нюансів. Прикметники вказують на напрямок та інтенсивність вітру. Силу його вияву демонструє шкала *невеликий – помірний – сильний – штормовий*. Вказівку на наявність вітру, зміну його напрямку, особливості переміщення повітряної течії та оцінку характеристику забезпечують дієслова, вжиті в прямому або переносному значенні.